حصو پهريون

سوال ٣

جواب: اختصار

ٻوليءَ جيتري وڌندي
اوتري ئي مٿي سرندي
ڪندي.

(ـ غلام علي الانا)

سنڌي ٻوليءَ جي قدامت
من متعلق عالمن مختلف نظريا
پيش ڪيا. سنڌي ٻوليءَ جي عالمن
جو مختلف رايون رکيون. پر
اهو ثابت ٿي اهم نظريا ملن
ٿا، جيئن پنهنجي وقت جي
مطابق ادهو رهيا: انهن ۾
ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ جي نظر
به ۾ طاقت نظرا پيو ٿي.
مطلب ته سنڌي ٻوليءَ ثابت
مختلف نظريا رهيا آهن.

٢- سنڌي ٻوليءَ جي قدامت: مختصر
جائزو

خَلَقَ الانسان عَلَّمَهُ
البيان.

”ٻ انسان ۾ پڙهڻ لاءِ سيکاريو ويو.“

سنڌي ٻولي جي اصل
ٻزن جي دور کان پنڌيرائڻ
ملي. جيڪا اڀني ڄعلي وڌيڪ
پوکشش پڌجي. انهي ڏعو
شش ۾ عالمن، ڊاڪٽرن بخش
۽ ستزا ۽ الحق پڙهيا نظريا
قبيلن سان پيش ڪيا. مطلب
سنڌي ٻولي مختلف نظريا رکندي
ٻي آهي.

٣- سنڌي ٻولي جي قدامت ۽ عالمن جا نظريا

سنڌي ٻوليءَ بابت
هيٺيان ٿي نظريا ملن ٿا:

(الف) سنڌي ٻولي سنسڪرت مان نڪتي آهي

سنڌي ٻولي
سنسڪرت مان نڪتي آهي.
سنڌي ٻوليءَ بابت، هي

ٽيون نظريو آهي. جنهن،
انگريزن سنڌي صورتخطي
تيار ڪئي ته ٻولي تي جي قدامت
جو جوش پڻ گهٽجي ويو.
انگريزن ۱۸۶۲ع ۾، سنڌي
زبان جو گرامر
(The grammar of Sindhi language)
ڇپايو.
انهن سنڌي زبان جي پيڙهه
سڀ عربي پڙهي ۽ هر لفظن
جي اضافي سان جوڙيو ۽
هيٺيون دليل پيش ڪيو:
"سنڌي زبان اصل
۾ سنسڪرت جي
شاخ آهي."
مطلب اهو ٿيو ته، سنڌي زبان
سنسڪرت مان نڪتي آهي.

(ب) سنڌي ٻوليءَ بابت ڄاعتربني
بحث ملوڻ جو نظريو
انگريزن ڪانيو:

ڊاڪٽر نبي بخش پنهنجو نظريو پيش ڪيو، ۱۹۶۹ع ۾ ڊاڪٽر صاحب سنڌي ٻوليءَ بابت تحقيق فرمايو.

”سنڌي ٻولي سڌو سنئون سنسڪرت مان نه نڪتي آهي.“

ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ انهن ٻنهي وارن دليلن سان متفق نه رهيو ۽ وٽي ٻئي جاءِ ڪيائين:

”سنڌي ٻولي تي ايراني، آريائي، پالي، سنسڪرت ۽ ٻين ٻولين جو اثر رهيو.“

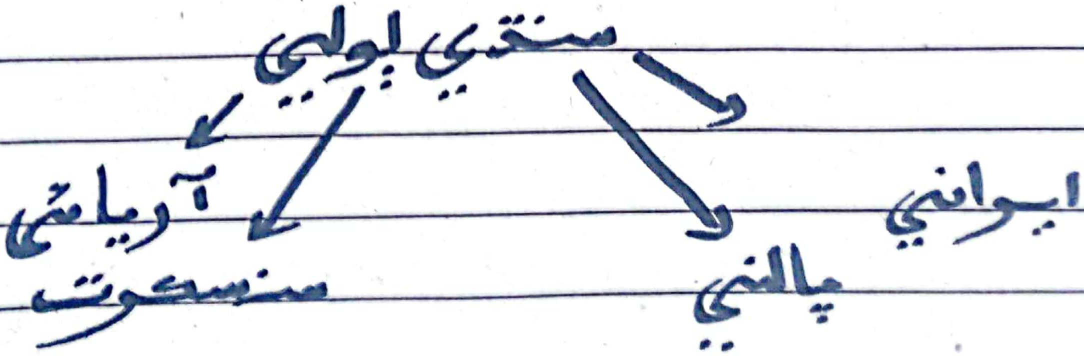

مطلب نه سنڌي ٻولي سنسڪرت

واريون خوبيون رکي ٿي، پر سنسڪرت مان نه نڪتي آهي.

(ٺ) سنڌي ٻوليءَ بابت سراج الحق ميمڻ جو نظريو

سراج الحق وري ڊاڪٽر نبي بخش جي نظريي سان متفق نه رهيو. ١٩٦٩ع کان ١٩٦٢ع تائين بنهي وچ ڪافي بحث رهيو. سن ١٩٦٢ع ۾ سراج الحق پنهنجو الڳ نظريو ڏنو:

"سنڌي ٻولي سنسڪرت کان نه پر قديم آهي"

سراج الحق وٽ ڪيترا دليل آهن ثابت ڪرڻ:

"سنڌي ٻولي جنهن، موهن جي دڙي واري تهذيب تائين پهتي ۽ ترقي به پهتي ڪئي:"

سراج الحق صاحب سنڌي ٻوليءَ

ڪني اعليٰ ڏيوءَ وڌيڪ فر
مايو آهي

نه موهن جي دڙي واري
تهذيب وقت به سنڌي
بولي ئي هئي بولين
نبي ستا شو غيو پير
سنڌي بولي پنهنجي
حالت ۾ برقرار رهي.

مطلب ته سنڌي بولي قديم
بولي رهي.

۴- سنڌي بولي جي قدامت جو
چيتا پيشي وارو جائزو

مٿن ته رهي
نظرين مان واضح آهي ته
عالمن سنڌي بولي ثابت
مختلف نظريا ڏنا. ڊاڪٽر
نبي بخش، اشڪ پيرن جي نظريا
تي رد ڪيو ۽ جنهن ته
ستر ا / ٧ الحق ميمڻ ۽ اڪتر
صاحب جي نظريي جي خلاف
رهيو.

هيٺ ڏنل چارٽ ۾ وڌيڪ پڙهيل
ٿي ڪري لکو

سنڌي ٻولي	قدامت
پهرئين نظريو	ڏاڏي
ٻيو نظريو	پيءُ
ٽيون نظريو	ماءُ

" مطلب ته سنڌي ٻولي آهي
سنسڪرت جي ڏاڏي،
پيءُ يا ماءُ جي
حيثيت ڏني وئي."

5- سنڌي ٻولي جي باري ۾ ڊاڪٽر نبي
بخش جو نظريو

سنڌي ٻولي جي باري ۾
ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ جو
نظريو وڌيڪ طرفدار جو حق

حاصل ڪري لڳو. سنڌي ٻولي
عربي رسم الخط ۾ تيار ٿيڻ
کان پوءِ پڌرائي حاصل ڪئي
۽ وقت ۽ حالتن مطابق تبديل
ٿيندي رهي.

غلام علي الانا صاحب مطابق،
"وقت ۽ حالتن جو
ٻوليءَ تي گهڻو
اثر ٿيندو رهي
ٿو."

يعني، سنڌي ٻولي ٻين
ٻولين جو اثر قبول ڪندي رهي، انهن
جون خاصيتون حاصل ڪيون.

-٦ خلاصو

"ٻولي هر قوم جي
سڃاڻپ آهي"
(-غلام علي الانا)

سنڌي ٻولي تي ماهرن
مختلف نظريا ڏنا. انهن
مان، ڪن نظرين لاءِ گهڻا اهم
هليا جن ۾ وقت ۽ حالتن مطابق

سنڌي ٻوليءَ جي قدامت کي
پرکيو. پر ڊاڪٽر نبي بخش
بلوچ جو نظريو ڪجهه خاص دليل
رکي ٿو. مطلب ته سنڌي ٻوليءَ
بابت مختلف نظريا ڦهلايا.

سوال ۵

جواب ۱ اختصار

"جيئن هن محبت منهنجي،
اي اياز! زخمي ٿي
سنهن گارن مان
آهي."

(شيخ اياز)

شاه عبداللطيف ڀٽائي
کانپوءِ، شيخ اياز سنڌي ٻوليءَ
جو هڪ وڏو شاعر ٿي گذريو
آهي. شاه صاحب وانگي شيخ
اياز به تخليقن ۽ تخريبن
سان سنڌي ادب کي نئون
فڪري موڙ ڏنو. شيخ اياز
جي شاعري ان ڳالهه جو وڏو
ثبوت آهي. يعني، شيخ اياز
سنڌي ٻوليءَ جو وڏو شاعر
رهيو آهي.

۲ شيخ اياز جي شاعري جي بابت
مختصر گفتگو

شيخ اياز سنڌي

شاعري ۾ نئون روپ ڏنو
سندس شاعري جدت سان
ڀريل نظر اچي ٿي. شيخ
اياز مجازي عشق ڪان وڌيڪ ترجيح
سان عمل لڳائي شاعري جي
مطلب ته شيخ اياز شاه
عبداللطيف ڪانپوءِ وڏو شاعر
رهيو.

"منهنجي شاعري سنڌ کان
سواءِ" اجائي آهي،

عالمتن جي سرخوشبو
سنڌ ۾ شامل آهي."

(شيخ اياز)

۳- شيخ اياز سنڌي ٻوليءَ جو وڏو
شاعر عليل ۽ وڏي مقامت
شاه صاحب ڪانپوءِ
شيخ اياز وڏو شاعر رهيو.
هيٺيان عليل ان جو ثبوت
آهن.

(الف) شاعريءَ ۾ رومانيت

شيخ اياز جي شاعريءَ ۾ رومانيت پڻ پيريل آهي. سنڌس شاعر مجازي عشق جي عڪاسي بهترين نموني ڪئي آهي.

"مجازي عشق جدا ئي
سچائي جو بهترين
ذريعو آهي."
(شيخ اياز)

شيخ اياز مجازي عشق کي خدا تائين رسڻ جو سبب ڪوني ٿو.

"اسان پهچي ڪو خواب
آهي ٿيا؟

اوهان جو حسن، ان جو
خواب آسائش"
(شيخ اياز)

شيخ اياز گهرائيءَ پيريل انداز ۾ رومانيت کي حقيقت ظاهر ڪري ٿو.

CamScanner

"ڦهرسٽيءَ ڪمان وٺ آهي
مجاز،
هر عبارت سمان چڱو آ
شباب."
(- شيخ اياز)

مطلب ته، شيخ اياز مجازي محبت کي ڦهرسٽيءَ سمان مشابهت سمجهي ٿو.

(ب) شاعريءَ ۾ وطن پرستي
(رومانيت سان گڏ،)

شيخ اياز پنهنجي شاعريءَ ۾ وطن پرستي نظاهر ڪئي ٿو. شيخ جي شاعري ترنم ۽ جذبي جي چڱاري آهي.

"عاشق ميثان ڪيڪ،
پوءِ بہ نعرا نيڻن جا.

سنگريءَ جو سنگين،
موٽندا نيڻ بہ مرڪندي."
(- شيخ اياز)

شيخ اياز پنهنجي شاعريءَ
کي وطن دوستيءَ جو هڪ
بهترين روپ ڏنو.

"مان تو وهي آهيان،
مان ٿو وهي آهيان،
مان ڪيئي ٿو وهم هيا،

مٽي ٿو وهندڙ آ، آڪاسي جيڏي
سون ترتيءَ سان پيو ٽٻ
لڳائي آ.

(شيخ اياز)

مطلب ته، شيخ اياز بر شاعر صاحب
وانگر سندن ڌرتيءَ سان گهري
محبت هئي.

(٢). شاعريءَ ۾ انساني دوستي
تي وضاحت ڪريو

شيخ اياز شاعريءَ
۾ انساني دوستيءَ جو هڪ
فوا عظمي مثال ڏنيو سندس

شاعري انساني همدردي سان
ڀرپور ملي ٿي. شيخ اياز ظالم
خلاف سنڌي قوم جو ساٿ
ڏني ٿو. شاعري ذريعي
ظلم کي خاتم ڪري ٿو
✓

او نادان!
او نادان!
ڪنهن کي ٿو مارين؟
هي ماڻهو مون جهڙو آ،
هن جو پڙڪان ڇايو آ،
عويل ڪان بر غيو آ
(شيخ اياز)

شيخ اياز وڌيڪ هيئن فرمائي ٿو:

او حيوان!
او حيوان!
ڪنهن کي ٿو مارين؟
هي سان ته تنهنجو ويري ڪهڙو؟
هي به ماڻهو ساڳي قدرت جو
هي به ماڻهو آ، تو جهڙو
(شيخ اياز)

مطلب تہ شيخ اياز پنهنجي
شاعري ۾ سنڌي قوم
لاءِ بي حد محبت رکي آهي

شيخ اياز جي شاعري

- رومانيت
- انساني دوستي
- وطن پرستي

٣- خلاصو

"سڄي ڌرتي عاشقن
جي ڌرتي آهي پيشيءَ
اندر سمائي ٿي"

(- شيخ اياز)

شاهه عبداللطيف کانپوءِ
شيخ اياز سنڌي ٻوليءَ جو وڏو
شاعر رهيو آهي. سندس
شاعري ۾ مجازي عشق، وطن
دوستي ۽ انساني همدردي ان جا
بهترين دليل آهن. مطلب تہ

شيخ اياز تخليق ۽ تحريرن سان سنڌي
ادب کي مؤثر بڻايو.

CS CamScanner

سوال

جواب ١. اختصار

"ڪلهوڙن جو دور
سنڌي ادب جو
سونهري دور
٢ سي:

ڪلهوڙن جي دور
کي سنڌي ادب جو سونهري
دور چيو وڃي ٿو. ان دور ۾
علم ادب تمام گهڻي ترقي
ڪئي ۽ وڏا وڏا عالم پيدا ٿيا
جيئن ته شاعر عبداللطيف
ڀٽائي رحه ۽ مخدوم ابوالحسن
ٺٽوي رحه. جن سنڌي ادب ۾
تمام گهڻو ڪم ڪيو. ان دور
۾ ٻيا به وڏا شاعر پيدا ٿيا،
جن سنڌي ادب جي ترقي ۾
ڪردار ادا ڪيو. مطلب ته
سنڌي ادب ڪلهوڙن جي دور
۾ ترقي ڪئي.

سوال ٦

جواب ١. اختصار

"ڪلهوڙن جو دور
سنڌي ادب جو
سونهري دور
٢ سي:"

ڪلهوڙن جي دور
کي سنڌي ادب جو سونهري
دور چيو وڃي ٿو. هن دور ۾
علم ادب تمام گهڻي ترقي
ڪئي ۽ وڏا وڏا عالم پيدا ٿيا
جيئن ته شاعر عبداللطيف
ڀٽائي رحه ۽ مخدوم ابوالحسن
ٺٽوي رحه. جن سنڌي ادب ۾
تمام گهڻو ڪم ڪيو. هن دور
۾ ٻيا به وڏا شاعر پيدا ٿيا
جن سنڌي ادب جي ترقي ۾
۾ ڪردار ادا ڪيو. مطلب ته
سنڌي ادب ڪلهوڙن جي دور
۾ ترقي ڪئي.

۲- ڪلهوڙا دور: (١٧١٨ع کان ١٧٨٢ع)
"ميان يار محمد ڪلهوڙي
ڪلهوڙا دور جو بنياد
وڌو."

ڪلهوڙا دور ميان يار
محمد جي نظر محبت بنياد ورتو
هن دور ۾ ڪيترين ئي
جنگيون ٿيون پر تڏهن هن ڪوئي
نه ڏني ته هن دور ۾ وقتا وقتا
عالم رهيا. جن سنڌ ۾ علم
ادب کي تمام گهڻي ترقي
ڏني. ڪلهوڙا دور جي حڪمرانن
۾ ٦٤ سال رهيو.

۳- ڪلهوڙا دور ۾ علم ادب جي
ترقي ۾ شاعرن جو ڪردار
ڪلهوڙا دور ۾
گهڻيان وڏا عالم رهيا.

(الف) مخدوم ابوالحسن ٺٽوي رحه
مخدوم ابوالحسن
ٺٽي جو رهاڪو هو. هن ڪيترن

انهي مسلمان ٿيا ۽ "عربي رسم الخط" مان "سنڌي رسم الخط" تيار ڪيو.

۽ "عربي رسم الخط ٿيڻ
جي اهڃاڻي سنڌي رسم
الخط سان وجود
۾ آيو."

سنڌي شاعري هن ريت رهي:

"ساوا مهجي سوڻهن،
سڳڻ جنهن فرمان
ميو مٿرني سومڻ
۾ نا سون ايمان."
(- مخدوم ابوالحسن)

يعني، مخدوم ابوالحسن سنڌي علم ۽ ادب جي ترقي ڏيارائي.

(ب) مخدوم محمد هاشم ٺٽوي رحه

مخدوم محمد هاشم ۾ سارا جوڳيون خدمتون ڪيون. پاڻ ٺٽي سنڌي علم ۽ ادب جو وڏو مرڪز بڻايو.

"مخدوم عبيدالله جي ڪتاب
لسان جي مان 'فرائض
الاسلام' مشهور
آهي."

شاعريءَ جو جذبو ڏهين پشتن
ربت رکيو:

"مسئلا اسلام جا پڇي سڀ مسلمان؛
پڙهي پڙهيو سو تني، جيڪي ڇيو
خدا،

ته ڪري رحمان رحمت ون، بخشي ڏوهه
خطا

ته ڪري ڪرم ڪريم، بخشي عطا؛
(مخدوم محمد هاشم)

مطلب ته علم جا دور مخدوم
محمد هاشم اهم ڪردار
ادا ڪيو.

(ج) شاهه عنايت رضوي رحه

شاهه عنايت رضوي
رحه سنڌي ادب جي

ڪهڙي نتوفڻ ڏني؟

شاهه عنايت رضوي
۾ شاعري شاهه صاحب
جي شاعري سان ڪهڙي
ڀيٽ ڪئي

(محمد حسام الدين
راشدي)

شاهه عنايت جن ۾ ڀيٽ بيان
ڪري ٿو

" هارين جو مرشد ليا،
سرڪاري ٿيا سينگار،

لاهي ٿڪ ڏاتار،
لاهي عنايت جيئي
(شاهه عنايت)

مطلب، شاهه عنايت جو ڪردار
سنڌي ادب جي ترقي ۾
اهم آهي.

(د) شاهه عبداللطيف ڀٽائي رحمه

شاهه عبداللطيف
ڀٽائي رحمه سنڌ جو صوفي

شاعر رهيو آهي. سندس
شاعري کي دنيا ۾ تعريف
حاصل ٿئي.

"شاهه جي شاعري ۾
بيشمار پنهنجي داستان، صوفيانه
عشق ۽ مجازي عشق
خوب پيش ڪيل آهي."

شاهه صاحب الله تعاليٰ جي تعريف
هن ريت ڪري ٿو.

"اول الله، عليم اعليٰ، عالم جو ڌڻي
قادر پنهنجي قدرت سين قائم
آهي قديم،

والي، واحد، وحدهٗ، رازق رب رحيم
ڪري پاڻ ڪريم، جوڙون جوڙ
جهان جي."
(شاهه صاحب)

شاهه صاحب سڀني پيغمبرن
جي فهم سان حقيقت بيان
ڪري ٿو.

"جيڪي ڏٺو مون،
سو مٿي ڏٺو جڳين

ڪهو ورن سان سونهن،
گهڻن گهوڙن ڇڏيا،
(شاهه صاحب
(شر رسالي)

مطلب ته شاهه صاحب جهڙو
عظيم شاعر ٻيو ڪلهوڙا دور جو
عالم رهيو.

(٤) روحل فقير

روحل فقير سنڌي ٻوليءَ جو عظيم شاعر رهيو
روحل فقير علم ۽ ادب ۾ حصو
ملائي ڏني.

"حق جي عشق اندر ۾،
فتو ۾ ١٠٪ منزبڪ

وقت سنجهه وصال ۾
سدا ماڻين سڪ،

ڏور ڏسڻ کان ٿڪ،
جي روحل رتا رويم.
(— روحل فقير)

مطلب ته، ڪلهوڙن جي دور ۾ عظيم شاعرن سونهري دور بڻايو.

٢- خلاصو

ڪلهوڙا دور ۾
وڏا وڏا عالم پيدا
ٿيا.

ڪلهوڙن جي دور کي سنڌي ادب جو سونهري دور چيو وڃي ٿو. هن دور ۾ علم ۽ ادب تمام گهڻي ترقي ڪئي. شاهه عبداللطيف ڀٽائي رحه جهڙا شاعر هن دور جا عالم رهيا. مطلب ته، ڪلهوڙا دور سنڌي ادب جو سونهري دور آهي.

سؤال ۸
(الف)
جواب

As rain is linked with weather, tears are linked with feelings. Rains are monsoons or without monsoons, and it is easy to distinguish the main difference between them. But, tears from eyes are difficult to understand. Because of multiple circumstances that a man faces so. If tears have colors of feelings, sansations, and difficulties, ~~the~~ tears from eyes will have multi-colors.

سوال ۸ (ب) جواب

١٪ مون کي احساس
ٿيو ته مان قاتل آهيان، جنهن
کي ٻئي پنهنجي هنرمندي
ماري. مان هڪ راڪاس آهيان،
جنهن پنهنجا محسوس جذبات
ناهه ڪيا. مان هڪ جن آهيان
جنهن پيدا ٿيندي هڪ خوبصو-
رت مخلوق ماري. حادثاتا، ١٪
مان پنهنجي اندر هڪ محسوس پاڻيو
جيڪو ڪنهن وقت ڪا بيوس ۽
لاچار رهيو. مان هڪ محسوس شاعر
يا ڪهاڻيڪار جو ليکڪ ٿي سگهان
پيو جيڪڏهن مان پنهنجي دل
جو آواز ٻڌان ها. مان نثر،
پنهنجي پاڻ ۾ بيان سان لکايو.
پر بدقسمتي سان، مان ڪتاب
"ايڪيهين صدي ۽ جون عورتون"
تي لکيو هڪ مقالا پڙهيا. مون
تيهان گهڻو متاثر ڪيو. ان ڪمان
نفعرم، ما مسلسل پريشان ۽

حيران رهيس. جا ڳالهه ٿي،
مون کي ٻه احساس ٿيو ته
مون ۾ ٻه اهي خاصيتون
آهن. پر ڪڏهن به موقعي تي
استعمال نه ڪيو پنهنجي دل جي
ثابتي لاءِ. جڏهن ته، توهان
۽ توهان جي ڪم مون تي تاثير
متاثر ڪيو ۽ مضمون اهيو
لکيو جو اڄ جي دنيا ۾
ڄاڻي پاتي.